

MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARGA XITOIY TILI GRAMMATIKASINI O'RGATISHDA AN'ANAVIY USULLARNING AFZALLIKLARI

G'iyosova Mohigul Baxodir qizi

Yangi Asr Universiteti (xitoy tili) o'qituvchisi

g.moxigul@mail.ru

***Annotatsiya.** Mazkur maqola doirasida maktab yoshidagi bolalalarda xitoy tili grammatikasini o'qitishda yuzaga keladigan muammolar tahlilga tortilib, o'quvchilarga xitoy tili grammatikasini o'qitishda turli xil pedagogik texnologiyalar va samarali metodlarni qo'llashning muhim jihatlari yoritilgan.*

***Kalit so'zlar.** Tanishish metodi, mashq qilish metodi, amalda qo'llash metodi, metod, grammatika.*

***Abstract.** This article analyzes the problems that arise in teaching Chinese grammar to schoolchildren and highlights the importance of using various pedagogical technologies and effective methods in teaching Chinese grammar to students.*

***Keywords.** Acquaintance method, practice method, practical application method, method, grammar.*

Hozirgi paytda dars o'tishdan asosiy maqsad tayyor bilimni o'zlashtirish emas, eng asosiysi, o'quvchilarning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish, mustaqil tanlash va qaror qabul qilish ko'nikmasini shakllantirishdir. Bu maqsadni amalga oshirish esa ko'p jihatdan dars o'tish metodlarini tanlashga bog'liq.

Darslarni nechog'li qiziqarli, foydali va samarali tashkil etish o'qituvchilarning ijodkorligi, tashabbuskorligiga bog'liq. O'qituvchi faqat o'qitibgina qolmay, o'quvchini mustaqil mutolaa qilish orqali ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantirishi,

o'quvchilarni darslik, qo'llanma, internet xabarlarini, manbalarni tahlil qilish orqali bilim olishga o'rgatishi, o'quvchi ta'lim jarayonida eshitib, ko'ribgina qolmay, balki dars mavzusi, mazmunini o'rganishda uni faol ishtirokchisiga aylanishini ta'minlashi zarur.

Ma'lumki, xorijiy tilni o'qitishda o'rganuvchilarning yosh va psixologik holatini hisobga olish juda muhimdir. Ayniqsa, yosh bolalarga chet til o'rgatishda bunga alohida e'tibor qaratish talab etiladi, ya'ni birinchi sinf o'quvchilariga xorijiy til o'rgatishda grammatik material taqdim etilmaydi. Maktab yoshidagi bolalarning chet tili o'qitish dasturlari biroz soddaroq shaklda namoyon bo'ladi. Bularni amalga oshirishda bizga metodlardan foydalanish zarurdir.

Chet tilini o'qitayotganda metodlardan unumli foydalanib yondashilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Shular orqali o'quvchilarga yanada aniq, esda qolarli tarzda bo'ladi. Ayniqsa maktab yoshidagi bolalarga xitoy tilini o'qitayotganimizda soddaroq, qiziqarliroq metodlardan foydalanishimiz kerak. Chunki ularning bilim darajalari shuni talab etadi. Agarda xitoy tilini o'qitayotganda qiyinroq, uzunroq, baxs-munozarali metodlardan foydalanilsa maktab yoshidagi bolalarda biroz qiyinchilik uyg'otishi mumkun.

Xitoy tilini maktab yoshidagi bolalarga o'rgatayotganimizda biz asosan tanishish, mashq qilish va amalda qo'llash metodlardan foydalanganimiz maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki o'quvchi chet tili o'rganayotgan paytida o'quv materiallari bilan tanishadi, ko'nikma va malaka hosil qilish maqsadida mashqlarni bajaradi, o'z fikrini bayon etish chog'ida esa nutqiy muloqotdan foydalanib uni qo'llay biladi.

Bularni barchasini amalga oshirish o'qituvchi zimmasiga tushadi. O'quvchi bajardigan yuqorida aytib o'tgan metodlarni –tanishish, mashq qilish, qo'llashni muallim tashkil qiladi. Maktabdan tashqari mustaqil bajariladigan ishlarga oid ko'nikma va malakalar hosil qilish ham muallimning tashkiliy vazifasiga kiradi. Tanishish metodi maktab yoshidagi bolalarda xitoy tilini o'rganishdagi birinchi qadamdir. O'quvchi xitoy tilini o'rganishni boshlar ekan, uning

shakli ya'ni tovush tomonini og'zaki nutqda aniq-ravshan eshitish, qanday talaffuz qilinishini o'rganish bilan tanishadi. Masalan xitoy tilida 4 ta ton mavjudligi, ularni qanday talaffuz qilinishini darsning boshidayoq o'quvchilarga tanishtiriladi. Shundan so'ng o'qituvchi bilan birgalikda to'g'ri talaffuz qilishni o'rganadi. Chunki tonni to'g'ri talaffuz qilish xitoy tilini o'rganishdagi asosiy muammolardan biridir.

Tovushlarni o'rganib bo'lgandan so'ng grafik misolini yozma matndan ko'rib o'qiy olish ham tanishish metodining bir qismidir. Xitoy tilida grafik misoli bilan tanishuv maktab yoshidagi bolalarda biroz soddaroq dastur orqali bo'lishi kerak. Ya'ni iyerogliflarni sodda kalitlardan tashkil topganidan boshlansa o'quvchilarda osonroq esda qolinadi. Masalan : 日- rì, 我- wǒ, 你- nǐ, 好- hǎo, 大- dà, 雨- yǔ, 手- shǒu, 人- rén, 女- nǚ, 月- yuè va hokazolar. Iyeroglifni bolalarda yanada yaxshi esda qoldirish uchun o'xshatish metodidan foydalanish mumkun. Bu xitoy tilini o'rgatishdagi asosiy metodlardan biridir.

Maktab yoshidagi bolalar xitoy tili bilan tanishar ekan iyerogliflarni tuzilishini qanday yaralganini ham o'rganib chiqishadi. Bunda o'qituvchi sodda iyerogliflardan boshlashi kerak. Iyerogliflarni yozilish ketma-ketligi mavjud bo'lib shu ketma-ketlik asosida yozilgan iyeroglif chiroyli yoziladi.

“Tanishish” metodidan foydalanish jarayonida o'quvchi yangi so'z, so'z birikmasi, grammatik hodisasi, matn kabilarni o'rganadi.¹ Ularni bolalar eshitishi, ko'rishi, yoki bir vaqtning o'zida ham eshitib ham ko'rishi mumkun.

O'qituvchi bu so'zlarni xitoy tilida aytadi, tushuntirib izoh berish o'qituvchini vazifasidir. Predmet yoki hodisalarni ko'rsatishda rasmlar, magnit taxtasi, kichik kartochkalardan foydalaniladi.

Tanishish metodidan to'laqonli foydalanilgan so'ng mashq qilish bosqichiga o'tiladi. Mashq qilish yo'li bilan o'rganilayotgan chet tili yanada mustahkamlanadi. Ularni esda qolishi, qanday qo'llanishi yanada yaxshi kechadi. Mashq qilishda bolalarga o'rgatishda turli qiziqarli metodlardan foydalanishimiz mumkun. Bu metodlar bolalarning yoshlariga, bilim darajalariga mos tarzda olib borilishi kerak.

¹ Jalolov J. Chet tili o'qitish metodikasi. - Toshkent: O'qituvchi, 2012. - B.80.

Tanishish metodining so‘nggi bosqichi qo‘llash bo‘lib, amaliy muloqot maqsadida til materialini qo‘llash hisoblanadi. Qo‘llash davrida axborot almashish ya’ni malaka hosil qilish mashqlari bajariladi. Bu asosan mustahkamlash bosqichida amalga oshiriladi. O‘qituvchi maktab yoshidagi bolalarga dars o‘tayotgan paytda yangi so‘zlarni to‘liq tushuntirib berganidan so‘ng uni amalda qanday qo‘llash kerakligi, qanday so‘z birikmalari bilan kelishini mustahkamlab beradi. Bolalar shu struktura asosida yangi so‘zlarni yod olib to‘liq o‘rgangan bo‘ladilar. Buni quyidagicha ifodalash mumkun, masalan:

- 喂、丁云、你去哪儿？
- Wèi, dīng yún, nǐ qù nǎ’er?
- *Hoy, Ding yu qayerga ketyapsan?*

Wei 喂 undov so‘zi suxbatdoshini o‘ziga jalb etish uchun ishlatiladi.

- 啊、是你、月花。
- A, shì nǐ, yuè huā.
- *Ha, bu senmisan Yue hua.*

A 啊, bu ham undov so‘z hisoblanib, hayratni bildiradi.¹

- 对了、我和王小云都学汉语。
- Duìle, wǒ hé Wáng Xiǎoyún dōu xué hànyǔ.
- *To‘g‘ri biz Wang Xiaoyun bilan Xitoy tilini o‘rganyapmiz.*

Dui le 对了, bu suxbatdoshini gapini ma’qullaganini bildiradi.

“Yuqorida ajratilgan so‘zlarni qanday qo‘llanishini o‘rganib, o‘zingiz shu misollar asosida dialoglar tuzing.”

O‘quvchilarning tanishish, mashq qilish va qo‘llash vazifalari metodika tilida umumiy metodologik o‘qitish metodlari, deb yuritiladi. Ularni yana “o‘qitish jarayonida qo‘llaniladigan metodlar” deb atash mumkun. Bunday metodni maktab yoshidagi bolalarga chet tilini o‘qitishda qo‘llash maqsadga muvofiqdir.

¹ <http://lingust.ru/chinese/chinese-lessons/lesson13>

Chunki bu metodlar ta'lim maqsadlarini ro'yobga chiqarish vositalari bo'lishi bilan birga, ularga o'quv materialini o'zlashtirish bosqichlari tarzida ham qarash mumkun. Bolalarga xitoy tilini o'rgatishda ana shu metodlardan unumli foydalansak o'qitish jarayonida yuzaga keladigan muammoni hal qilgan bo'lamiz.

Maxsus kuzatishlarim va o'tkazilgan izlanmalarim asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin: Maktab yoshidagi bolalarga xitoy tili grammatikasini o'rgatishda an'anaviy usullarning asosan tanishish, mashq qilish va amalda qo'llash metodlardan foydalanganimiz maqsadga muvofiq bo'lar ekan.

Hozir zamon shiddat bilan o'zgarib borayapti. Bolalarni, o'quvchilarni oddiylik asosida sodda usullar orqali o'qitish foyda bermaydi. Shuning uchun ham rivojlangan davlatlar talab darajasiga javob beradigan darslarni tashkil etish asosiy maqsadimizdir. Xorijiy tilni o'qitishda o'rganuvchilarning yosh va psixologik holatini hisobga olish juda muhimligini unutmasligimiz juda zarurdir. Yosh bolalarga chet til o'rgatishda bunga alohida e'tibor qaratish talab etiladi, dastlab bolalarga xorijiy til o'rgatishda grammatik material taqdim etilmaydi. Maktab yoshidagi bolalarning chet tili o'qitish dasturlari biroz soddaroq shaklda bo'lishi kerak. Bularni amalga oshirishda bizga turli metodlardan foydalanish zarurdir. Maktab yoshidagi bolalarga xitoy tili grammatikasini o'rgatishda an'anaviy usullar: tanishish, mashq qilish va amalda qo'llash metodlari zamonaviy noan'anaviy metodlardan ham ko'proq samarasini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jalolov J. Chet tili o'qitish metodikasi. - Toshkent: O'qituvchi, 2012. - B.80.
2. <http://lingust.ru/chinese/chinese-lessons/lesson13>